

METODICKÝ NÁVOD K VYŘIZOVÁNÍ STÁTO- OBČANSKÝCH ŽÁDOSTÍ PŘI DOHLEDÁVÁNÍ DOKUMENTŮ V ARCHIVECH V NÁVAZNOSTI NA ELEKTRONICKOU SPISOVOU SLUŽBU

1

Tento metodický návod vznikl v rámci programového projektu Technologické agentury č. TB0100MV037 „Agenda státního občanství a možnosti jejího zefektivnění“ řešeného v období 9. 5. 2012 až 30. 6. 2014

Tento projekt byl vytvořen s finanční podporou TA ČR

MINISTERSTVO VNITRA
ČESKÉ REPUBLIKY

Technologická agentura
České republiky

Národní archiv

METODICKÝ NÁVOD K VYŘIZOVÁNÍ STÁTOOBČANSKÝCH ŽÁDOSTÍ PŘI DOHLEDÁVÁNÍ DOKUMENTŮ V ARCHIVECH V NÁVAZNOSTI NA ELEKTRONICKOU SPISOVOU SLUŽBU

Vydává: Ministerstvo vnitra České republiky, odbor archivní správy a spisové služby, Milady Horákové 133, 166 21 Praha 6

Autor: PhDr. Lenka Linhartová, Bc. Eva Lehečková, PhDr. Zdeňka Kokošková, Mgr. Alena Skipalová, PhDr. František Štverák, Bc. Jiří Bernas, Ing. Lucie Mládková, JUDr. Oldřich Pejs

Spolupráce: odbor všeobecné správy MV, správní úřady pověřené výkonem agendy státního občanství, odbor správních činností MV a vybrané archivy

Schválili: PhDr. Jiří Úlovec, JUDr. Václav Henych

Grafická úprava a tisk: Tiskárna Ministerstva vnitra, s. p. o., Bartůňkova 1159/4, 149 01, Praha 4

Počet stran: 48

Místo a rok vydání: Praha, 2014

OBSAH

Předmluva (JUDr. Václav Henych, ředitel odboru všeobecné správy a PhDr. Jiří Úlovec, ředitel odboru archivní správy a spisové služby)	5
Úvod	7
I. Agenda státního občanství a její legislativní vývoj po roce 1918 (JUDr. Oldřich Pejs, odbor všeobecné správy, oddělení státního občanství a matrik)	9
II. Problematika současné evidence obyvatel (Ing. Lucie Mládková, odbor správních činností, oddělení evidence obyvatel)	17
III. Stručný popis dosavadní praxe při vyhledávání podkladů pro agendu v archivech (PhDr. Lenka Linhartová, Bc. Eva Lehečková, odbor archivní správy a spisové služby)	19
IV. Metodický návod k vyřizování státoobčanských žádostí při dohledávání dokumentů v archivech v návaznosti na elektronickou spisovou službu (PhDr. Lenka Linhartová, Bc. Eva Lehečková, odbor archivní správy a spisové služby a PhDr. Zdeňka Kokošková, Mgr. Alena Skipalová, Národní archiv)	21
a) <i>Vytvoření žádosti úřadem veřejné správy – podklady, povinné údaje, formulář, odeslání žádosti na odbor archivní správy a spisové služby</i>	21
b) <i>Posouzení žádosti odborem archivní správy a spisové služby a její rozeslání do příslušných archivů</i>	23
c) <i>Vyřizování žádosti ve státních archivech – forma zasílání odpovědí, podoba příloh, nakládání s přílohami většími než 10 MB, náležitosti kopií</i>	27
d) <i>Posouzení odpovědí z archivů odborem archivní správy a spisové služby – odeslání odpovědí, případné další šetření na základě nových skutečností</i>	34
Závěr	35
Příloha č. 1: Dotazník pro vyhledání podkladů ke státnímu občanství ve státních archivech	36
Příloha č. 2: Typy státoobčanských žádostí ve vztahu k původcům, jejichž fondy jsou uloženy v archivech ČR	40
Příloha č. 3: Užitečné odkazy na webové stránky	45

PŘEDMLUVA

**JUDr. Václav Henych, ředitel odboru všeobecné správy
Ministerstva vnitra**

Státní občanství je jedním ze základních právních institutů, který vyjadřuje vzájemný vztah fyzické osoby a státu v jednotlivých historických etapách vývoje společnosti. Zvláštní právní předpisy stanoví základní práva a povinnosti fyzické osoby ke státu s tím, že některá „práva“ se nevztahují na všechny fyzické osoby žijící na území státu, ale vztahují se pouze na státní občany České republiky.

Z uvedeného pohledu je proto třeba, aby fyzická osoba i stát mohly posoudit, zda daná osoba je či není státním občanem. V některých složitých případech je to proveditelné pouze posouzením dokumentů – veřejných listin – předků osoby, jejíž státní občanství se ověřuje. To nelze bez zjištění potřebných údajů z archivních dokumentů. Jde o práci právně složitou a časově náročnou.

O působnosti archivů na tomto úseku lze říci, že patří k nezanedbatelné práci jak co do činnosti, tak co do pracnosti. Navíc jde o agendu stále aktuální. Proto lze jen uvítat předkládaný „Metodický návod“ k vyřizování státoobčanských žádostí při dohledávání dokumentů v archivech v návaznosti na elektronickou spisovou službu. Tento materiál zpřehlední, zjednoduší a zrychlí činnosti na daném úseku a ve své podstatě usnadní život jak badatelům, tak i veřejné správě a současně i archivům.

Z tohoto pohledu lze jen poděkovat za vytvoření uvedeného dokumentu.

**PhDr. Jiří Úlovec, ředitel odboru archivní správy
a spisové služby Ministerstva vnitra**

V archivech tvořících archivní síť České republiky je uloženo více než 800 běžných kilometrů archiválií. Z tohoto množství připadá na osm státních archivů, tedy na Národní archiv a sedm státních oblastních (zemských) archivů více než 660 běžných kilometrů archiválií. Při vyhledávání informací v takovém množství archiválií pro úřední nebo soukromou potřebu je proto nutné dodržovat určité zásady. Stanovení takových zásad je významné jak pro žadatele, tak pro samotné archivy. Bez nich je výsledek archivního šetření neúplný, případně zcela negativní.

Jelikož je státoobčanská agenda trvalou, časově náročnou a podle platné legislativy i v mnoha případech nárazovou agendou, definovalo Ministerstvo vnitra ČR jako svou výzkumnou potřebu řešení státního občanství v rámci programu BETA Technologické agentury ČR s názvem „Agenda státního občanství a možnosti jejího zefektivnění“. Řešitelem celého programového projektu se stal Národní archiv, jeho garantem je odbor archivní správy a spisové služby MV. Jedním z finálních výsledků celého tříletého projektu je zpracování a vydání této metodické příručky, která má za cíl sjednotit postup žadatelů, obsah jejich dotazů a v konečné fázi časově urychlit celé státoobčanské šetření.

Do budoucna si je proto možné jen přát, aby nové postupy uvedené v této metodické příručce potřebné pro zvládnutí rozsáhlé agendy, byly v praxi potvrzeny a další archivní šetření ve věci státoobčanské nahlédací agendy probíhalo jak pro žadatele, tak pro archivy hladce a bez výraznějších potíží.

ÚVOD

Úřední nahlédací agenda představuje pro archivy a archiváře podstatnou část jejich činnosti. Státoobčanská nahlédací agenda včetně dalších navazujících agend patří mezi nejpočetnější a především mezi trvalé agendy a vyžaduje nezbytnou spolupráci úřadu a archivu, neboli úředníka a archiváře.

I když je tato agenda nazývána státoobčanskou, jedná se ve skutečnosti o celý komplex dotazů spojených s touto problematikou. Mezi nejčastější patří dotazy týkající se:

- a) státní příslušnosti
- b) národnosti
- c) propuštění ze státního svazku a další způsoby pozbývání státního občanství
- d) dekretálního šetření
- e) vycestování a pasových záležitostí
- f) opcí
- g) přihlášení se k německé státní příslušnosti během okupace českých zemí
- h) emigrace
 - i) poválečného odsunu
 - j) matričních údajů
 - k) posledního pobytu
 - l) domovské příslušnosti
- m) vyhledávání rodinných příslušníků
- n) důsledků perzekuce občanů za 2. světové války
- o) repatričních a reemigračních záležitostí.

Bližší viz: Přehled nejčastějších dotazů ke státoobčanské agendě v kontextu archivních fondů:

<http://digi.nacr.cz/aso/?clanek=manual>

Potřeba úřadů, které jsou pověřeny výkonem státoobčanské agendy, mít k dispozici podklady z archivů pro další rozhodování, je vedla k tomu, aby se na archivy se svými požadavky obracely přímo. Vzhledem k jisté neznalosti archivní sítě a možností archivů se tak většinou dělo nahodile a na základě zkušeností a znalostí jednotlivých úředníků. Proto byly často výsledky archivního šetření negativní nebo neúplné. V roce 2003 vydal proto ředitel odboru všeobecné správy MV JUDr. Václav Henych pokyn, aby všechny archivní rešerše pro potřeby agendy státního občanství byly realizovány prostřednictvím odboru archivní správy a spisové služby MV jakožto řídicího orgánu českého archivnictví.

Časová náročnost, ale i komplikovanost zpracování žádostí vedla ministerstvo vnitra k tomu, že zefektivnění státoobčanské nahlédací agendy v českých archivech definovalo jako svou výzkumnou potřebu a úspěšně ji uplatnilo u Technologické agentury ČR. Řešitelem projektu se stal Národní archiv, odborným garantem je odbor archivní správy a spisové služby MV.

ČÁST I. – AGENDA STÁTNÍHO OBČANSTVÍ A JEJÍ LEGISLATIVNÍ VÝVOJ PO ROCE 1918 (JUDr. Oldřich Pejs, odbor všeobecné správy, oddělení státního občanství a matrik)

Státní občanství je jedním ze základních znaků státu, neexistuje stát bez vlastních občanů.

Státní občanství je osobním právním poměrem konkrétní fyzické osoby k danému státu bez ohledu k podobnému fyzickému poměru založenému pobytem nebo bydlištěm v daném státě. Státní občanství je tak časově relativně trvalým, úzkým, pevným a bezprostředním, místně neomezeným právním svazkem fyzické osoby a daného státu se vzájemnými právy a povinnostmi, plynoucími z příslušnosti této fyzické osoby k danému státu, tj. s plnou účastí občanských práv, svobod a povinností.

Podle mezinárodního standardu je státní občanství považováno za právní svazek konkrétní fyzické osoby a daného státu, jehož základem je sociální skutečnost oddanosti, opravdové spojení existence, zájmů a citů spolu s existencí vzájemných práv a povinností (Nottebohm Case, ICJ Reports 1955, s. 23).

Od pojmu státní občanství je potřebné odlišovat pojem **státní příslušnost**, která je pojmem širším, neboť vedle státoobčanského svazku fyzických osob k danému státu zahrnuje i příslušnost jiných subjektů k danému státu, např. právnických osob, lodí, letadel.

Od pojmu státní občan je potřebné odlišovat i **pojem obyvatel**, u kterého jde o fyzickou osobu, která se vyznačuje přechodným či trvalým bydlištěm či pobytem v daném státě. Stručně řečeno obyvatelem je každý, kdo pobývá na území daného státu. Obyvatelem daného státu tak může být jak jeho státní občan, tak **cizinec**.

Cizincem je každý, kdo není státním občanem daného státu. Cizincům pak přísluší pouze ta práva a ty povinnosti, které jsou jim přiznány, neboť jsou z práv a povinností, která přísluší pouze státním občanům daného státu, vyjmuti.

Je výsostným právem každého státu určovat podmínky, za kterých považuje fyzické osoby za své občany a podmínky, za kterých se fyzické osoby stávají jeho státními občany či za kterých nabývají nebo pozbývají jeho státní občanství, přičemž tento stát je povinen přihlížet ke svým mezinárodním závazkům. Při **dvojím státním občanství** (českém a jiného státu) je rozhodné české státní občanství, při **několikerém státním občanství** (českém a několika dalších státech) rozhoduje státní občanství nabyté naposled, pokud vzhledem k životním poměrům nepřevažuje výrazně poměr k jinému cizímu státu, jehož je fyzická osoba občanem; v takovém případě rozhoduje občanství tohoto státu. Na toho, kdo není občanem žádného státu nebo jehož státní občanství nelze určit, se hledí, jako by byl občanem toho státu, na jehož území má obvyklý pobyt, a nelze-li to zjistit, na jehož území se zdržuje, nelze-li ani to zjistit, postupuje se, jako by šlo o českého státního občana (zákon ze dne 25. ledna 2012, č. 91 Sb., o mezinárodním právu soukromém).

S vytvořením československého státu vzniklo dnem 28. října 1918 i **československé státní občanství**, které bylo do 31. prosince 1948 nerozlučně spojeno s domovským právem, doslova řečeno československé státní občanství a **domovská příslušnost** byly ve spojení tak úzkým, pojmově nerozlučným, že samostatná existence jednoho bez druhého nebyla myslitelná. Každý československý státní občan musel mít v některé tuzemské obci domovské právo, a to pouze v jedné obci. Žádná tuzemská obec nemohla přijmout do domovského svazku fyzickou osobu, která by nebyla československým státním občanem.

S vytvořením československé federace vzniklo dnem 1. ledna 1969 vedle československého státního občanství i **české státní občanství a slovenské státní občanství**. Český státní občan byl zároveň československým státním občanem, ale nemohl být zároveň slovenským státním občanem. Československé státní občanství zaniklo dnem 31. prosince 1992.

Synonymem pro pojem československé státní občanství se stalo státní občanství označené podle názvu státního útvaru na československém území. Známe proto státní občanství československého státu (dobově státu československého) zhruba do 30. listopadu 1918, státní občanství Československé republiky (dobově republiky Československé) do 10. července 1960, státní občanství Československé socialistické republiky do 28. března 1990, státní občanství Československé federativní republiky do 22. dubna 1990 a státní občanství České a Slovenské Federativní Republiky do 31. prosince 1992.

Synonymem pro pojem české státní občanství se stalo státní občanství označené podle názvu státního útvaru na českém území. Známe proto od 1. ledna 1969 státní občanství České socialistické republiky a od 6. března 1990 státní občanství České republiky.

Československé a české právní předpisy stanovily, kdo je považován, nebo kdo se stal československým, resp. českým státním občanem. **Za československé státní občany byly od 28. října 1918 považovány všechny osoby, které v tento den měly domovské právo v obci, nad níž československý stát vykonával svrchovanost** (oběžník ministerstva vnitra ze dne 24. května 1919, č. 21419). Kritéria, kdo se stal československým státním občanem, obsahoval ústavní zákon ze dne 9. dubna 1920, č. 236 Sb. z. a n., kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v republice Československé, zakotvující zásady mírových smluv versailleského systému ukončujících 1. světovou válku a z větší části ponechávající nadále v platnosti dosavadní právní předpisy o nabývání a pozbývání státního občanství. Kritéria pro určení českého státního občanství stávajícího československého státního občana stanovil zákon Národního shromáždění Československé socialistické republiky ze dne 19. prosince 1968, č. 165 Sb., o zásadách nabývání a pozbývání státního občanství, a zákon České národní rady ze dne 29. dubna 1969, č. 39 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České socialistické republiky. Kdo se stal státním občanem samostatné České republiky, určil zákon České národní rady ze dne 29. prosince 1992, č. 40 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky.

V průběhu existence jednotného nebo složeného československého státu upravovala způsoby nabývání a způsoby pozbývání československého státního občanství, resp. českého státního občanství řada právních předpisů. **Posledním v řadě** pro samostatnou Českou republiku **se stal zákon ze dne 11. června 2013, č. 186 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů** (zákon o státním občanství České republiky), **který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2014.**

Zákon o státním občanství České republiky obsahuje výčet dokladů, jimiž se prokazuje české státní občanství, a stanoví předpoklady a pravidla pro zjišťování českého státního občanství i československého státního občanství.

Státní občanství České republiky se v současnosti prokazuje:
a) občanským průkazem České republiky, b) cestovním dokladem České republiky, c) osvědčením o státním občanství České republiky ne starším 1 roku, d) listinou o nabytí nebo udělení státního občanství České republiky ne starší 1 roku.

V minulosti tomu tak vždy nebylo. Nařízení vlády republiky Československé ze dne 8. srpna 1919, č. 481 Sb. z. a n., kterým se zavádějí **všeobecné občanské legitimace**, umožnilo každému československému státnímu občanovi, aby si požádal o vydání všeobecné občanské legitimace, která sloužila uvnitř státu jako průkaz totožnosti, přičemž platnost legitimace nebyla časově omezena. Všeobecná občanská legitimace však nebyla doslova označena jako veřejná listina sloužící k prokazování československého státního občanství. Teprve zákon ze dne 19. července 1948, č. 198 Sb., **o občanských průkazech**, umožňoval, aby se jím osvědčovalo československé státní občanství, pokud jeho druhý oddíl obsahoval osvědčení o československém státním občanství osoby, které byl občanský průkaz vydán, a toto osvědčení o československém státním občanství v druhém oddílu občanského průkazu nahrazovalo osvědčení o československém státním občanství podle platných předpisů. Vyhláška ministerstva vnitra ze dne 1. října 1948, č. 2384 U.I., již se stanoví podrobnosti o občanských průkazech, určila, že v druhém oddílu občanského průkazu může se osvědčit státní občanství majitele průkazu, státní občanství manžela (manželky) a dětí mladších 15 let a zápisy v druhém oddílu občanského průkazu tak v plném rozsahu nahrazují osvědčení o státním občanství majitele průkazu, manželky nebo manžela a dětí mladších 15 let. Občanský průkaz jako doklad, kterým občan na československém území prokazuje československé státní občanství, označilo vládní nařízení ze dne 30. června 1953, č. 61 Sb., o občanských průkazech, neboť zápis v občanském průkazu nahrazoval osvědčení o státním občanství a k vydání občanského průkazu bylo nutné předložit osvědčení o československém státním občanství nebo doklad o nabytí československého státního občanství. Občanský průkaz majitele již neosvědčoval státní občanství manžela a dětí mladších 15 let (vyhláška ministerstva národní bezpečnosti ze dne 27. července 1953, č. 240 Ú.I., kterou se vydávají podrobnější předpisy o občanských průkazech). Podle zákona ze dne 19. prosince 1957, č. 75 Sb., o občanských průkazech, sloužil občanský průkaz k prokazování československého státního občanství a zápis v občanském průkazu nahrazoval osvědčení o českosloven-

ském státním občanství bez dalšího, neboť k prokazování této skutečnosti nebyla osoba, které byl občanský průkaz vydán, povinna předkládat další doklady (předkládala dosavadní občanský průkaz). K vydání občanského průkazu tak nebylo nutné předkládat osvědčení o státním občanství, pouze na osobě, o jejímž státním občanství byly pochybnosti, mohl být vyžádán doklad o československém státním občanství (vyhláška ministerstva vnitra ze dne 18. ledna 1958, č. 5 Ú.l., kterou se vydávají podrobnější předpisy o občanských průkazech; vyhláška federálního ministerstva vnitra ze dne 16. října 1978, č. 135 Sb., kterou se vydávají podrobnější předpisy o občanských průkazech; vyhláška federálního ministerstva vnitra ze dne 12. listopadu 1984, č. 119 Sb., kterou se provádí zákon o občanských průkazech).

Po vzniku samostatné České republiky se dokladem potřebným k vydání prvního občanského průkazu občanovi po nabytí státního občanství prohlášením, udělením nebo volbou stal **doklad o státním občanství** vydaný podle zvláštních předpisů, což se týkalo i případu, kdy před vydáním občanského průkazu vznikly pochybnosti o státním občanství (vyhláška ministerstva vnitra ze dne 19. dubna 1993, č. 128 Sb., kterou se provádí zákon o občanských průkazech). Rovněž dosud platný zákon ze dne 30. listopadu 1999, č. 328 Sb., o občanských průkazech, označil občanský průkaz za veřejnou listinu, kterou se prokazuje státní občanství České republiky.

I vydávání cestovních pasů podléhalo vlastnímu právnímu režimu. Nařízení ze dne 22. prosince 1918, č. 87 Sb. z. a n., o vydávání cestovních pasů, stanovilo, že všechny osoby, které chtějí vycestovat mimo území Československé republiky, potřebují k této cestě cestovní pas. Nikde se však nehovořilo o československých státních občanech. Nařízení vlády republiky Československé ze dne 9. června 1921, č. 215 Sb. z. a n., kterým se vydávají přechodná ustanovení policejně-právní o cestovních pasech, ukládalo každému mít k dispozici při překročení československé hranice cestovní pas, který musel obsahovat údaj o státním občanství (příslušnosti), přičemž manželka a vlastní děti mladší 15 let mohly být zapsány v pase osoby, s níž cestovaly. Teprve zákon ze dne 29. března 1928, č. 55 Sb. z. a n., o cestovních pasech, již přímo hovořil o československých státních občanech, do jejichž pasů mohla být zapsána manželka a děti mladší 15 let mohly být zapsány v cestovním pasu osoby, s níž cestovaly. Zákon ze dne 23. února 1949, č. 53 Sb., o cestovních pasech, zase hovořil o československých státních občanech a osobách, které se za ně podle příslušných předpisů považují. Do cestovního pasu manžela mohla být zapsána jeho manželka a děti mladší 15 let mohly být zapsány v cestovním pasu rodičů, měly-li stejné příjmení a po dovršení 15 let byly z cestovního pasu rodičů úředně vyškrtнутy. K žádosti o vydání československého cestovního pasu osobami bydlícími v Československé republice muselo být předloženo osvědčení o československém státním občanství vydané po roce 1945, popřípadě doklad o tom, že se dotyčná osoba považuje podle příslušných předpisů za československého státního občana. Tyto doklady bylo možné nahradit občanským průkazem, pokud v něm byly tyto doklady zapsány (vyhláška ministerstva vnitra ze dne 16. března 1949, č. 439 Sb., kterou se vydávají podrobnější předpisy k zákonu o ces-

tovních pasech), a k žádosti o vydání československého cestovního pasu osobami bydlícími v cizině muselo být předloženo osvědčení o československém státním občanství doprovázené potvrzením o národní a státní spolehlivosti vydané zastupitelským úřadem nebo krajanským spolkem (vyhláška ministerstva zahraničních věcí ze dne 1. dubna 1949, č. 485 Sb., kterou se vydávají podrobnější předpisy k zákonu o cestovních pasech). Následující zákon ze dne 18. června 1965, č. 63 Sb., o cestovních dokladech, odkázal na prováděcí předpisy, takže vyhláška ministerstva vnitra a ministerstva zahraničních věcí ze dne 23. června 1965, č. 64 Sb., kterou se vydávají prováděcí předpisy k zákonu o cestovních dokladech, nepožadovala k vydání cestovního dokladu osvědčení o československém státním občanství, ale postačoval občanský průkaz, u osob trvale usedlých v cizině občanský průkaz nahrazoval československý cestovní doklad, přičemž do cestovního dokladu otce nebo matky mohly být zapsány děti ve věku do 15 let, které cestují do ciziny společně s rodiči. Také zákon ze dne 15. května 1991, č. 216 Sb., o cestovních dokladech a cestování do zahraničí, v podrobnostech o údajích vyžadovaných k vydání cestovního dokladu odkázal na prováděcí předpis, kterým bylo nařízení vlády České a Slovenské Federativní Republiky ze dne 31. října 1991, č. 512 Sb., kterým se provádí zákon č. 216/1991 Sb., o cestovních dokladech a cestování do zahraničí. Zde bylo stanoveno, že údajem potřebným k prokázání držitele cestovního dokladu je i státní občanství, což se však netýkalo údajů potřebných k prokázání totožnosti nezletilého mladšího 15 let zapsaného do cestovního dokladu rodiče. Dosud platný zákon ze dne 30. listopadu 1999, č. 329 Sb., o cestovních dokladech, doslova stanoví, že státní občan České republiky cestovním dokladem prokazuje státní občanství České republiky.

Bezesporu nejtypičtějším dokladem, kterým se prokazuje státní občanství České republiky, zůstává **osvědčení o státním občanství České republiky**. Zákon o státním občanství České republiky již nerozlišuje mezi osvědčením o státním občanství České republiky a potvrzením o státním občanství České republiky jako doposud. V současné době v sobě osvědčení o státním občanství České republiky může zahrnovat obsah obou dosavadních dokladů. Předpokladem k vydání osvědčení o státním občanství České republiky je žádost osoby starší 15 let, o jejíž státní občanství se jedná, v případě zemřelé osoby žádost příbuzného této osoby v řadě přímé, sourozence, vdovy nebo vdovce, nebo žádost tzv. zájemníka (fyzické osoby, která prokáže právní zájem na vydání osvědčení). Žádost lze podat pouze u úřadu, který je i příslušný k jeho vydání, výjimkou je v cizině jako kontaktní místo k podání žádosti zastupitelský úřad České republiky, který je však povinen bezodkladně tuto žádost zaslat příslušnému úřadu v České republice. Matriční úřady tak nejsou místem příslušným k přijetí žádosti. **Osvědčení o státním občanství České republiky vydává krajský úřad, v hlavním městě Praze Úřad městské části Praha 1 až Úřad městské části Praha 22**, příslušný podle místa trvalého, popřípadě posledního trvalého pobytu fyzické osoby, o jejíž státní občanství se jedná, na území České republiky. Pokud fyzická osoba, o jejíž státní občanství se jedná, trvalý pobyt na území České republiky nikdy neměla, je

místně příslušným k vydání osvědčení o státní občanství České republiky Úřad městské části Praha 1.

Dalším předpokladem k vydání osvědčení o státním občanství České republiky se stává zjištění, zda fyzická osoba, o jejíž státní občanství se jedná, je k datu vydání osvědčení státním občanem České republiky, na žádost i zjištění, kdy, jakým způsobem a podle jakého právního předpisu tato fyzická osoba české či československé státní občanství nabyla nebo pozbyla, nebo také o tom, že k určitému datu nebo v určitém období byla českým státním občanem či československým státním občanem, případně o tom, že je státním občanem České republiky od určitého data nepřetržitě do doby vydání osvědčení. Je možné také zjistit a osvědčit, že fyzická osoba, o jejíž státní občanství se jedná, není k datu vydání osvědčení státním občanem České republiky.

Pravidlem pro posouzení, zda fyzická osoba, o jejíž státní občanství se jedná, je nebo byla českým státním občanem, československým státním občanem, státním občanem Československé federativní republiky nebo České a Slovenské Federativní Republiky zůstává postup podle právních předpisů účinných v době, kdy mělo dojít k nabytí nebo pozbytí státního občanství této osoby (postupuje se tak od narození této osoby až k datu vydání osvědčení). Za tím účelem je třeba **k žádosti o vydání osvědčení o státním občanství České republiky připojit doklady týkající se státního občanství fyzické osoby, o jejíž státní občanství se jedná, a to: a) rodný list, oddací list, pokud uzavřela manželství, doklad o vzniku partnerství, pokud vstoupila do partnerství, popřípadě doklad o rozvodu manželství, doklad o zrušení partnerství, úmrtí list zemřelého manžela nebo partnera, b) doklad o osvojení, došlo-li k osvojení této osoby státním občanem České republiky, c) doklad prokazující datum a způsob nabytí cizího státního občanství. K žádosti se připojí i další doklady, pokud je má žadatel k dispozici, a to: a) rodné listy rodičů, jejich oddací list, pokud uzavřeli manželství, popřípadě doklad o rozvodu jejich manželství, jejich úmrtí listy, pokud zemřeli, b) dříve vydané doklady o státním občanství osoby, o jejíž státní občanství se jedná, doklady o státním občanství jejich rodičů, popřípadě i dalších předků.** Na vyžádání příslušného úřadu žadatel předloží i jiné doklady, pokud je jejich předložení podstatné pro zjištění státního občanství dotčené fyzické osoby.

V minulosti bylo zjišťování státního občanství ovládáno zásadou oficióznosti a materiální pravdy, takže tam, kde nestačily pro posouzení věci doklady předložené žadatelem, doplňovalo se řízení úředním šetřením. Původní československé právní předpisy neobsahovaly ustanovení o dokladu o státním občanství, jakým byl v domovském právu domovský list. Po vzniku Československa ke zjišťování československého státního občanství sloužily naturalizační dekrety, úřední rozhodnutí o československém státním občanství, opční dekrety i domovské listy ověřené politickým úřadem. Teprve vyhláška ministra vnitra ze dne 15. prosince 1926, č. 225 Sb. z. a n., o průkazu o státním občanství republiky Československé, zavedla osvědčení o státním občanství republiky Československé, které osvědčovalo podle získaných úředních

zpráv, že dotčená fyzická osoba je podle uvedeného zákonného důvodu státním občanem republiky Československé a zda jí ve státním občanství sledují manželka a nezletilé děti. Osvědčení pozbývalo platnosti po 10 letech ode dne jeho vystavení. Složitá situace při zjišťování státního občanství nastala po roce 1945, kdy se bylo nutné vyrovnat s důsledky okupace Československa a s předpisy okupantů nebo s předpisy za okupace vydaných. Zjišťovalo se proto, zda dotčená fyzická osoba byla československým státním občanem do okupace a že československé státní občanství ani během okupace nebo po ní nepozbyla z důvodů opřených o československý právní řád. Ke ztrátě československého státního občanství podle předpisů okupantů nebo za okupace vydaných nebylo možné přihlížet a zde platila jen ustanovení ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 2. srpna 1945, č. 33 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské. Platnost osvědčení o československém státním občanství se omezila na 2 roky od jeho vystavení. Po vydání zákona ze dne 13. července 1949, č. 194 Sb., o nabytí a pozbytí československého státního občanství, který zrušil i předpis o průkazu o státním občanství republiky Československé, byla platnost osvědčení o československém státním občanství vrácena opět na 10 let ode dne jeho vystavení (směrnice ministerstva vnitra ze dne 25. října 1949 k zákonu o nabytí a pozbytí čs. státního občanství podle zákona č. 194/1949 Sb., č. 216-28/9-1949/II/2).

Zásada materiální pravdy při zjišťování státního občanství se uplatňuje i v současnosti. Znamená, že je nutné přijít s řešením, které odpovídá stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Úřady příslušné k vydání osvědčení o státním občanství České republiky si na základě podané žádosti opatří bez zbytečného odkladu potřebné podklady a provedou potřebná šetření za účelem ověření, zda lze žadateli osvědčení s požadovanými údaji vydat. Provádějí šetření ve vlastní evidenci fyzických osob, které nabyly nebo pozbyly státní občanství České republiky a mají nebo měly v jeho správním obvodu trvalý pobyt. Využívají údaje ze základního registru obyvatel, registru rodných čísel, informačního systému evidence obyvatel, informačního systému cizinců, informačního systému evidence občanských průkazů, informačního systému evidence cestovních dokladů, informačního systému evidence diplomatických a služebních pasů. Ve složitých případech si vyžádají archivní šetření. Nejsou-li splněny podmínky pro vydání osvědčení, žádost zamítnou.

Na základě opravného prostředku se zamítnutou žádostí zabývá ministerstvo vnitra (v hlavním městě Praze Magistrát hlavního města Prahy). V rozsahu podaných námitek či z veřejného zájmu může provést další archivní šetření. Využívá Ústřední evidenci fyzických osob, které nabyly nebo pozbyly státní občanství České republiky, jejímž je správcem. Do této ústřední evidence jsou povinny předávat potřebné údaje úřady příslušné k vydání osvědčení. Při sdělování skutečností souvisejících s nabytím nebo pozbytím státního občanství České republiky jsou povinny pro účely vedení této ústřední evidence poskytnout potřebnou součinnost rovněž státní orgány, orgány územních samosprávných celků, právnické osoby a fyzické osoby. Ministerstvo vnitra využívá i další evidenční pomůcky. Pracuje s uchovanými registračními

protokoly, seznamy optantů z řad volyňských Čechů, seznamy přesídlenců z Maďarska, seznamy o provedené volbě občanství jednoho ze smluvních států podle smluv o úpravě dvojího státního občanství se Svazem sovětských socialistických republik, s Maďarskou lidovou republikou, s Polskou lidovou republikou, s Německou demokratickou republikou, s Bulharskou lidovou republikou, s Mongolskou lidovou republikou, pracuje rovněž s evidencí odnětí československého státního občanství, přehledem o občanech, kteří byli naturalizováni v USA, přehledem o občanech, kteří byli propuštěni ze státního svazku apod. Nutno však zdůraznit, že Ústřední evidence fyzických osob, které nabyly nebo pozbyly státní občanství České republiky, a evidence fyzických osob, které nabyly nebo pozbyly státní občanství České republiky, vedené úřady příslušnými pro vydání osvědčení, neobsahují údaje o státních občanech České republiky, kteří nabyli státní občanství České republiky narozením, byl-li v den jejich narození alespoň jeden z rodičů státním občanem České republiky. Pokud ministerstvo vnitra (resp. Magistrát hlavního města Prahy) dojde k názoru, že úřad příslušný k vydání osvědčení o státním občanství České republiky nepostupoval v souladu s právními předpisy účinnými v době, kdy mělo dojít k nabytí nebo pozbytí státního občanství osoby, o jejíž státní občanství se jedná, a nedostál tak požadavkům na správnost přijatého řešení, zamítavé rozhodnutí o žádosti zruší a věc mu vrátí k novému projednání, přičemž úřad příslušný k vydání osvědčení zaváže, jak dále postupovat, včetně případného dalšího archivního šetření.

Přehled základních právních předpisů užívaných v době existence Československé republiky (1918–1992) srv.:
<http://digi.nacr.cz/aso/?clanek=legislativa>

Část II. – PROBLEMATIKA SOUČASNÉ EVIDENCE OBYVATEL (Ing. Lucie Mládková, odbor správních činností, oddělení evidence obyvatel)

Evidence obyvatel je podle ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o evidenci obyvatel“), vedena v informačním systému evidence obyvatel, jehož správcem je Ministerstvo vnitra. Součástí datového fondu evidence obyvatel jsou i údaje z přihlašovacích lístků, přičemž nejstarší z těchto lístků pocházejí z roku 1953.

Vyhláškou č. 335/1952 Ú. I., o hlášení občanů, byla postupně ukončena platnost všech hlášení občanů, učiněná podle předchozích právních předpisů, a občanům uložena povinnost ohlásit svůj pobyt způsobem stanoveným touto vyhláškou, tj. především odevzdáním řádně a pravdivě vyplněného přihlašovacího lístku. Hlášením byli povinni všichni občané starší 15 let.

Na přihlašovacích lístcích, jejichž vzor uvedená vyhláška stanovila, byly zaznamenávány jak změny trvalých a přechodných pobytů, tak změny tzv. „vedlejších“ údajů, např. uzavření manželství, rozvod, změny jmenných údajů, narození dítěte.

První faktické kroky k zavedení automatizované evidence byly realizovány počátkem 80. let minulého století, ačkoli toto téma bylo diskutováno již mnohem dříve. Základem tehdy budovaného centrálního registru občanů se staly údaje z tzv. registračních lístků. V roce 1980 bylo současně se sčítáním lidu, domů a bytů provedeno mimořádné hlášení pobytu občanů, jehož cílem bylo shromáždění údajů potřebných pro vytvoření počítačového registru, ale i revize údajů vedených ve stávajících evidencích. Mimořádnému hlášení podléhali všichni občané, kteří byli hlášeni k trvalému pobytu na území Československé socialistické republiky a kteří se v rozhodném okamžiku z 31. října na 1. listopad 1980 zdržovali na jejím území, nebo z jakýchkoliv důvodů se souhlasem československých úřadů mimo její území. Hlášení bylo provedeno vyplněním tzv. „registračních lístků“, na nichž občané uvedli kromě údajů o sobě i údaje o manželovi, manželce, žijících rodičích, dětech. Do rutinního provozu byl centrální registr občanů nasazen až v roce 1986.

Od roku 1992 byla architektura evidence obyvatel dvouúrovňová; data z okresních registrů byla on-line sehrávána do registru centrálního.

Konkrétní podmínky provozu informačního systému evidence obyvatel, rozsah jeho datové základy a pravidla pro využívání evidovaných údajů stanovil až zákon o evidenci obyvatel. Přijetím tohoto zákona bylo upuštěno od povinnosti hlásit přechodný pobyt a součástí informačního systému evidence se stala i data cizinců, jimž byl na území České republiky povolen pobyt nebo udělen azyl. Součástí informačního systému evidence obyvatel byla data těchto cizinců až do 30. června 2012.

Dne 1. července 2012 byl do ostrého provozu spuštěn systém základních registrů, v rámci něhož plní informační systém evidence obyvatel klíčovou úlohu. Informační systém evidence obyvatel je agendovým systémem, pro-

střednictvím něhož jsou do základního registru obyvatel editovány tzv. referenční údaje. Náležitosti provozu základního registru obyvatel stejně jako tří ostatních základních registrů upravuje zákon č. 111/2009 Sb., o základních registrech, ve znění pozdějších předpisů.

Gestorem státoobčanské agendy je odbor všeobecné správy Ministerstva vnitra, s nímž odbor správních činností aktivně spolupracuje, ať se jedná o připravované formuláře aplikace CzechPOINT@office, určené pro zápis nabytí a pozbytí státního občanství do informačního systému evidence obyvatel, nebo např. řešení příslušných funkcionalit v rámci nově budovaného agendového informačního systému evidence obyvatel.

ČÁST III. – STRUČNÝ POPIS DOSAVADNÍ PRAXE PŘI VYHLEDÁVÁNÍ PODKLADŮ PRO AGENDU V ARCHIVECH (PhDr. Lenka Linhartová, Bc. Eva Lehečková, odbor archivní správy a spisové služby)

Do současné doby se žadatel nejprve obracel na odbor archivní správy a spisové služby, ten žádost posoudil a na základě tohoto posouzení ji rozeslal příslušným archivům, a to nejen do sítě státních archivů, ale i dalším, jako např. archivům měst a specializovaným archivům. Státní archivy posílaly své odpovědi žadateli cestou odboru archivní správy, ostatní archivy je zasílaly přímo s tím, že kopii na vědomí obdržel z důvodu kompletace odpovědi rovněž odbor archivní správy a spisové služby. Odbor archivní správy a spisové služby porovnával výsledky rešerší, a pokud z nich vyplynula možnost dalšího šetření, okamžitě žádost postoupil buď k dohledání archivu, který ji již řešil, nebo jinému příslušnému archivu. O dalším postoupení byl žadatel vždy informován.

Pokud bylo pravděpodobné, že požadované informace mohou být uloženy v zahraničí, byl k odpovědi připojen odkaz s adresou příslušného zahraničního archivu nebo jiné paměťové instituce.

Tento způsob vyřizování byl časově poměrně náročný, ale bylo jím dosahováno relativně vysoké úspěšnosti. Úspěšnost archivního šetření byla rovněž přímo úměrná kvalitě zaslaných vstupních informací. V případě, že vstupní informace v žádosti nebyly dostačující k zahájení archivního šetření, požádal odbor archivní správy a spisové služby žadatele o doplnění údajů a o kopie dokladů, které byly k původní žádosti přiloženy a které v úřední žádosti chyběly.

Ačkoliv byl v roce 2003 odborem všeobecné správy MV, JUDr. Václavem Henychem vydán pokyn čj.: VS-1681/50/2-2003 o způsobu zasílání státoobčanských žádostí z krajských úřadů, magistrátů a úřadů městských částí, (dále jen „úřad“) do jednotlivých příslušných archivů prostřednictvím odboru archivní správy a spisové služby MV, **nedocházelo k dodržování této hierarchie.**

V mnoha případech tak docházelo k situaci, kdy byla jednotlivá **archivní šetření prováděna duplicitně** (úřad se obrátil na archiv, aniž by o této skutečnosti v zaslané žádosti informoval odbor archivní správy a spisové služby, a následně stejnou žádost zaslal archivu uvedený odbor).

U některých žádostí nebylo možné na odboru archivní správy a spisové služby posoudit, odkud přiložené dokumenty pochází, zda je vlastnil sám žadatel nebo jsou výsledkem již předem provedeného archivního šetření příslušným úřadem. Z důvodu následných ověřovacích telefonátů a opětovných archivních rešerší docházelo k prodlužování vyřizovacích lhůt ze strany odboru archivní správy a spisové služby a k nadbytečnému zatěžování jednotlivých archivů.

Dalším problémem, který u mnoha úřadů přetrvával, byl **nedostatek vstupních informací** (tj. zasílání potřebných dokumentů), kterými žadatelé či úřady většinou disponují (např. kopie rodinných dokumentů – rodné listy,

oddací listy, úmrtní listy; pobytové karty) a které v mnoha případech obsahují základní údaje potřebné k zahájení archivního šetření. Z tohoto důvodu byl úřad oslovován, aby doplnil další písemnosti, které má k dispozici, případně aby se obrátil na odbor správních činností MV se žádostí o provedení šetření v Centrální evidenci obyvatel. Informace z odboru správních činností byly totiž v některých případech jedinými vstupními informacemi. Poté úřad zjištěné výsledky dodatečně zaslal odboru archivní správy a spisové služby.

U některých úřadů navíc docházelo k zaslání státoobčanských žádostí, které obsahovaly **nedostatečné vstupní informace**, někdy i **nejasně formulované požadavky**.

ČÁST IV. – METODICKÝ NÁVOD K VYŘIZOVÁNÍ STÁTOOBČANSKÝCH ŽÁDOSTÍ PŘI DOHLEDÁVÁNÍ ARCHIVNÍCH DOKUMENTŮ V NÁVAZNOSTI NA ELEKTRONICKOU SPISOVOU SLUŽBU (PhDr. Lenka Linhartová, Bc. Eva Lehečková, odbor archivní správy a spisové služby a PhDr. Zdeňka Kokošková, Mgr. Alena Skipalová, Národní archiv)

V období po vydání uvedeného pokynu JUDr. V. Henycha došlo v úřadech veřejné správy i ve státních archivech k využívání výpočetní techniky v každodenní praxi, k digitalizaci různých pomůcek i podkladů sloužících k vyřizování agendy, tvorbě specializovaných databází i k zavedení elektronické spisové služby. Všechny uvedené faktory tak mohou při dodržování pevně stanovené metodiky významně posloužit k zefektivnění vyřizování státoobčanské agendy, při níž je třeba dohledávat podklady v archivech.

a) Vytvoření žádosti úřadem veřejné správy

Agenda státního občanství je krajskými úřady a úřady městských částí řešena v 1. instanci správního řízení.

Žádost je příslušnému úřadu doručena v listinné podobě poštou nebo v elektronické podobě prostřednictvím datové schránky, případně je žadatelem podána osobně.

1. V případě osobní návštěvy sepiše úřad se žadatelem žádost (srv. § 44 odst. 2 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů), která má kromě povinných údajů obsahovat co nejvíce informací o žadateli, případně o jeho rodinných příslušnících, k nimž má šetření probíhat. Tyto informace jsou nezbytně nutné k tomu, aby mohlo být zahájeno archivní šetření. Dále jsou od žadatele získány veškeré kopie dokladů, kterými disponuje (např. rodný list, oddací list, úmrtní list, pobytové karty atd.). Úřad současně vyplní „*Dotazník pro vyhledání podkladů ke státnímu občanství ve státních archivech*“ (příloha č. 1), dále též: <http://digi.nacr.cz/aso/?clanek=metodika/dotaznik>

2. Následuje ověření místní příslušnosti úřadu k vyřizování žádosti – tzn. kontrola trvalého pobytu, popř. posledního trvalého pobytu za pomoci ROB (registr obyvatel), případně AISEO (Agendový informační systém evidence obyvatel). Pokud není dohledána přihlašovací karta, obrátí se úřad na příslušný obecní úřad s požadavkem o vyhledání přihlašovací karty k trvalému pobytu žadatele. Jedná se pouze o ty pobytové karty, které ještě nebyly z důvodu skartačních lhůt předané do příslušných státních archivů.

V případech, kdy není osoba dohledána v těchto evidencích, obrátí se úřad na odbor správních činností MV, oddělení evidence obyvatel, v jehož kompetenci je Centrální evidence obyvatel vedená od roku 1953.

3. Poté se provádí ověření ve spisovně krajského úřadu nebo úřadu městské části, zda není žadatel veden v evidenci osob, které pozbyly státní občanství.

4. V případech, kdy to úřad uzná za vhodné, obrátí se přímo na příslušný matriční úřad (např. výpisy z matričních knih, sbírky listin atd.).

5. Pokud po prostudování veškerých materiálů vyplyne, že je potřeba zjistit nabytí nebo pozbytí státního občanství (bez nutnosti archivního šetření), obrátí se úřad přímo na odbor všeobecné správy MV, oddělení státního občanství a matrik, zda hledaná osoba prochází „**Ústřední evidencí fyzických osob, které nabyly nebo pozbyly státní občanství ČR**“.

6. Jestliže úřad po prostudování podkladových materiálů zjistí, že je nutné zahájit archivní šetření, vypracuje žádost adresovanou odboru archivní správy a spisové služby MV, která bude obsahovat veškeré vstupní údaje od žadatele, včetně všech příloh, řádně vyplněného „Dotazníku pro vyhledání podkladů ke státnímu občanství ve státních archivech“ a výpisu trvalých pobytů od roku 1953 z Centrální evidence obyvatel.

V případech, kdy úřad požaduje vyhledání určitých dokumentů v archivech, je nutné poskytnout takové relevantní údaje, na základě kterých je možné archivní šetření zahájit – např. jde-li o nezletilého, je nutné udat přesné základní údaje o jeho rodičích (jméno, příjmení a datum narození), je-li požadováno vyhledání sčítacích archů, je nezbytně nutné sdělit přesnou adresu (město, ulice, číslo popisné) k datu sčítání.

7. Žádost včetně veškerých podkladových materiálů úřad zašle na odbor archivní správy a spisové služby podle § 17 odst. 1 zákona č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi v elektronické podobě prostřednictvím datové schránky. V případě, kdy je velikost žádosti včetně příloh větší než limit pro datovou zprávu (10 MB), aniž by velikost jedné přílohy byla větší než limit pro datovou zprávu, rozdělí ji do více datových zpráv¹. V případě, že velikost jedné z příloh převyšuje limit pro datovou zprávu nebo v případě, že by žádost musela být rozdělena do příliš velkého množství datových zpráv (více než 4), zašle úřad žádost způsobem, který odpovídá jeho technickým možnostem.

¹ V případě zaslání rozsáhlejších příloh (skenů) může bohužel nastat situace, kdy celková velikost žádosti překročí limit stanovený provozním řádem ISDS. Rozdělení žádosti do více datových zpráv není řešením ideálním, nicméně dovoluje zajistit i v takovém případě elektronickou komunikaci. Nutnou podmínkou však je, aby odesílatel označil datové zprávy takovým způsobem, aby příjemce byl schopen rozdělení rozpoznat (např. stejná věc či totožný průvodní dopis v každé zprávě). Příjemce, v tomto případě OAS, při přijetí vloží doručené zprávy do jednoho spisu a vyznačí, že se jedná o rozdělenou žádost.

b) Posouzení žádosti odborem archivní správy a spisové služby a její rozeslání do příslušných archivů

Podle ustanovení §13 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád v platném znění podává úřad dožádání odboru archivní správy a spisové služby o provedení archivního šetření ve věci zjištění státního občanství.

1. Po obdržení žádosti v elektronické podobě provede uvedený odbor ve své elektronické databázi kontrolu, zda se jedná o nově podanou žádost nebo zda se jedná o osobu, k níž se provádělo archivní šetření v předchozích pěti letech (státoobčanské spisy jsou vzhledem ke skartační lhůtě uloženy v tamní spisovně maximálně pět let).

V případě podání nové žádosti, ke které odbor archivní správy a spisové služby neneviduje žádný spis z předchozích let, provede řádné zaevidování a následnou rozvalu, na které archivy je možné se s uvedenými požadavky v žádosti obrátit.

2. Pracovník odboru archivní správy a spisové služby prověří dostupné pomůcky (statistické a historické lexikony, odborné publikace) včetně evidence PEVA „Ústřední evidence Národního archivního dědictví“ a na základě toho určí, ve kterých archivech bude třeba šetření zahájit.

Vyhledávání státoobčanských dokumentů se provádí především v Národním archivu, státních oblastních archivech, státních okresních archivech, archivech měst, Archivu bezpečnostních složek, Archivu Ministerstva zahraničních věcí ČR a vojenských archivech v ČR a na Slovensku.

3. Po zpracování původního podání osloví odbor archivní správy a spisové služby příslušné archivy oficiální žádostí zaslanou taktéž prostřednictvím DS, včetně všech příložených příloh a případných doplňujících informací. V případě, kdy je velikost žádosti včetně příloh větší než limit pro datovou zprávu (10 MB) postupuje při odesílání obdobně jako úřad v bodě a7). Pokud oslovený archiv (např. zahraniční) nedisponuje datovou schránkou, je mu žádost zaslána v listinné podobě nebo podle předchozí domluvy.

Odbor archivní správy a spisové služby se dále se žádostmi obrací na Vojenský historický archiv v Bratislavě, který spravuje kmenové listy vojáků z let 1911–1920 a na Vojenský archiv Trnava – centrálna registratúra MO SR, kde jsou uloženy kmenové (osobní) listy vojáků od roku narození 1921. V mimořádných případech kontaktuje také Ministerstvo vnitra SR, Odbor archivů a registratur, případně Slovenský národní archiv.

Sít státních archivů v ČR tvoří organizační složky státu, kterými jsou Národní archiv a sedm státních oblastních archivů, z nichž dva nesou název zemský. Vnitřními organizačními jednotkami státních oblastních archivů jsou státní okresní archivy.

Akreditované archivy zahrnují:

- specializované archivy (např. Archiv Ministerstva zahraničních věcí, Vojenský ústřední archiv)
- bezpečnostní archivy (např. Archiv Policie ČR)
- archivy územních samosprávních celků (Archiv hlavního města Prahy, Archiv města Brna, Archiv města Ostravy, Archiv města Plzně, Archiv města Ústí nad Labem)
- soukromé archivy

Síť státních archivů v ČR – kontakty blíže viz:

<http://digi.nacr.cz/aso/?clanek=archivy>

Národní archiv – příslušný pro ústřední úřady a ústavy <i>www.nacr.cz</i>	
Státní oblastní archiv v Praze příslušný pro Středočeský kraj <i>www.soapraha.cz</i>	<ol style="list-style-type: none">1. Státní okresní archiv Benešov2. Státní okresní archiv Beroun3. Státní okresní archiv Kladno4. Státní okresní archiv Kolín5. Státní okresní archiv Kutná Hora6. Státní okresní archiv Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem7. Státní okresní archiv Mělník8. Státní okresní archiv Mladá Boleslav9. Státní okresní archiv Praha-východ se sídlem v Přemyšlení10. Státní okresní archiv Praha-západ se sídlem v Dobřichovicích11. Státní okresní archiv Příbram12. Státní okresní archiv Rakovník
Státní oblastní archiv v Třeboni příslušný pro Jihočeský kraj <i>www.ceskearchivy.cz</i>	<ol style="list-style-type: none">1. Státní okresní archiv České Budějovice2. Státní okresní archiv Český Krumlov3. Státní okresní archiv Jindřichův Hradec4. Státní okresní archiv Písek5. Státní okresní archiv Prachovice6. Státní okresní archiv Strakonice7. Státní okresní archiv Tábor

<p>Státní oblastní archiv v Plzni příslušný pro Karlovarský a Plzeňský kraj www.soaplzen.cz</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně 2. Státní okresní archiv Cheb 3. Státní okresní archiv Karlovy Vary 4. Státní okresní archiv Klatovy 5. Státní okresní archiv Plzeň-jih se sídlem v Blovicích 6. Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích 7. Státní okresní archiv Rokycany 8. Státní okresní archiv Sokolov se sídlem v Jindřichovicích 9. Státní okresní archiv Tachov
<p>Státní oblastní archiv v Litoměřicích příslušný pro Ústecký a Liberecký kraj www.soalitomerice.cz</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Státní okresní archiv Česká Lípa 2. Státní okresní archiv Děčín 3. Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani 4. Státní okresní archiv Jablonec nad Nisou 5. Státní okresní archiv Liberec 6. Státní okresní archiv Litoměřice se sídlem v Lovosicích 7. Státní okresní archiv Louny 8. Státní okresní archiv Most 9. Státní okresní archiv Semily 10. Státní okresní archiv Teplice
<p>Státní oblastní archiv v Zámrsku příslušný pro Královéhradecký a Pardubický kraj www.archivzamsk.cz</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Státní okresní archiv Hradec králové 2. Státní okresní archiv Chrudim 3. Státní okresní archiv Jičín 4. Státní okresní archiv Náchod 5. Státní okresní archiv Pardubice 6. Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou 7. Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli 8. Státní okresní archiv Trutnov 9. Státní okresní archiv Ústí nad Orlicí

<p>Moravský zemský archiv v Brně příslušný pro Jihomoravský, Zlínský kraj a kraj Vysočina www.mza.cz</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Státní okresní archiv Blansko 2. Státní okresní archiv Brno – venkov 3. Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově 4. Státní okresní archiv Havlíčkův Brod 5. Státní okresní archiv Hodonín 6. Státní okresní archiv Jihlava 7. Státní okresní archiv Kroměříž 8. Státní okresní archiv Pelhřimov 9. Státní okresní archiv Třebíč 10. Státní okresní archiv Uherské Hradiště 11. Státní okresní archiv Vsetín 12. Státní okresní archiv Vyškov se sídlem ve Slavkově u Brna 13. Státní okresní archiv Zlín 14. Státní okresní archiv Znojmo 15. Státní okresní archiv Žďár nad Sázavou
<p>Zemský archiv v Opavě příslušný pro Moravskoslezský a Olomoucký kraj www.archives.cz</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Státní okresní archiv Bruntál se sídlem v Krnově 2. Státní okresní archiv Frýdek-Místek 3. Státní okresní archiv Jeseník 4. Státní okresní archiv Karviná 5. Státní okresní archiv Nový Jičín 6. Státní okresní archiv Olomouc 7. Státní okresní archiv Opava 8. Státní okresní archiv Prostějov 9. Státní okresní archiv Přerov 10. Státní okresní archiv Šumperk

c) Vyřizování žádosti ve státních archivech

Územní samosprávné celky a jejich orgány, požadují-li provedení úkonů souvisejících s výkonem státní správy, kterým jsou pověřeny, jsou podle § 8 odst. 1c zákona č. 634/2004 Sb. o správních poplatcích od těchto poplatků osvobozené. Rovněž tak v zákoně č. 499/2004 Sb. o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, § 40 odst. 6a se hovoří o tom, že **archivey nejsou oprávněny požadovat úhradu nákladů**, pokud pořízení výpisu, opisu nebo kopie archiválie v analogové podobě anebo pořízení repliky archiválie v digitální podobě, vyhledání archiválií a jejich další zpracování nebo pořízení rešerše z archiválií **činí pro státní orgán**.

Uvedené zákony se samozřejmě týkají i dohledávání potřebných dokumentů pro státoobčanskou agendu v archivech. Důležitá je i skutečnost, že také výsledky archivního šetření vyhotovené v archivech na Slovensku jsou pro potřebu úřadů veřejné správy ČR osvobozené od správních poplatků.

1. Žádost úřadu přichází do archivu prostřednictvím DS formou přílohy dopisu odboru archivní správy a spisové služby, z jehož rozdělovníku je patrné, kterým archivům byla přidělena.

2. Na základě komplexního vyhodnocení žádosti odborným pracovníkem archivu zabývajícím se touto agendou probíhá **šetření ve všech relevantních archivních pomůckách, resp. ve všech archivních fondech**, jejichž dokumenty mohou přesně specifikovaný dotaz zodpovědět (přehled původců archivních dokumentů viz příloha č. 2).

Uvedené žádosti lze rozdělit do následujících skupin:

a) státní občanství – udělení

Žádost o udělení státního občanství se podávala u příslušného okresního úřadu, po roce 1945 u okresního národního výboru a po roce 1989 opět u okresního úřadu podle místa trvalého pobytu. O udělení státního občanství rozhodovaly příslušné zemské úřady, po roce 1945 zemské národní výbory a od ledna 1949 do září 1949 krajské národní výbory. V dalším období rozhodovalo o žádostech z celého území republiky (a následně udělovalo občanství) ministerstvo vnitra.

Archiválie jsou uloženy zejména ve fondech městských, okresních a zemských úřadů, ale i okresních národních výborů a krajských národních výborů uložených v příslušných státních oblastních, státních okresních a městských archivech, včetně Archivu hl. m. Prahy. Fondy ministerstva vnitra, zemských úřadů, resp. zemských národních výborů jsou uloženy v Národním archivu, Moravském zemském archivu v Brně a Zemském archivu v Opavě. Lze je hledat i v jednotlivých fondech býv. Studijního ústavu MV, do nichž je přístup prostřednictvím kartotéky uložené v Archivu bezpečnostních složek.

b) národnost

Národnost jednotlivých osob je nejlépe zjistitelná v dobových sčítacích operátech. K vyhledání příslušného sčítacího archu je třeba uvést přesnou adresu k datu sčítání včetně čísla popisného hledané osoby (rodiny). Sčítání lidu na území Československa proběhla v letech 1921, 1930, 1950, 1961, 1970, 1980 a 1991. Pro rok 1930 jsou u nás zachovány dokonce sčítací operáty pro Podkarpatskou Rus. V roce 1939 proběhlo ještě sčítání obyvatelstva na území odstoupeném nacistickému Německu.

Archiválie – sčítací archy ze sčítání lidu ČSR k 15. 2. 1921 jsou uloženy zpravidla ve státních okresních archivech. Pro Slovensko (podobně jako archy ze všech dalších společných sčítání) ve Slovenském národním archivu v Bratislavě, pro Podkarpatskou Rus ve Státním archivu Zakarpatské oblasti v Užhorodě. Sčítací operáty pro Velkou Prahu I-XIX, včetně mimopražských obcí okresů Smíchov a Karlín jsou uloženy v Archivu hl. m. Prahy, pro Velké Brno v Archivu města Brna a pro tehdejší Moravskou Ostravu v Archivu města Ostravy.

Sčítací archy ze sčítání lidu ČSR k 1. 12. 1930, k 1. 3. 1950, k 1. 12. 1970, k 2. 3. 1991 i ke sčítání obyvatelstva z území připojeného k Německu (dochované jsou župa sudetská, hornodunajská a dolnodunajská župa) k 17. 5. 1939, jsou uloženy v Národním archivu. Sčítací archy ze sčítání lidu ČSSR k 1. 3. 1961 byly skartovány. Sčítací archy ze sčítání lidu ČSSR k 1. 11. 1980 jsou uloženy ve státních okresních archivech a v archivech měst.

Sčítání obyvatel do roku 1921 se v archivech postupně digitalizuje, viz: <http://digi.nacr.cz/aso/?clanek=odkazy>.

Tento údaj lze však najít i ve fondech okresních úřadů, městských úřadů, jednotlivých škol a farních úřadů.

c) dekretální šetření

Ústavní dekret prezidenta republiky č. 33/1945 Sb. se vztahoval na osoby německé a maďarské národnosti, které pozbyly československé státní občanství. Tyto osoby měly možnost požádat o osvědčení o národní spolehlivosti, o zachování či navrácení československého státního občanství. Žádosti byly podávány u příslušných okresních národních výborů, které je předkládaly zemským národním výborům a ty je postupovaly k rozhodnutí ministerstvu vnitra.

Archiválie jsou uloženy především ve fondu Ministerstvo vnitra – nová registratura v Národním archivu, ve fondech zemských národních výborů v Národním archivu (ZNV se sídlem v Praze), Moravském zemském archivu v Brně (ZNV se sídlem v Brně) a Zemském archivu v Opavě (expozitura ZNV se sídlem v Ostravě). Lze je též hledat ve fondech okresních, ale též městských národních výborů, tj. ve státních okresních i městských archivech. Jsou uloženy i v jednotlivých fondech býv. Studijního ústavu MV, do nichž je přístup prostřednictvím kartotéky uložené v Archivu bezpečnostních složek a ve fondech útvarů StB uložených v témž archivu.

d) opce

Žádosti osob o opci pro Československo (tj. možnost zvolit si mezi několika možnými občanstvími) – opční prohlášení, se podávaly ministerstvu vnitra, které v případě kladného vyřízení vydalo opční osvědčení a bylo příslušným okresním národním výborem, podle udaného místa bydliště, doručeno žadateli.

Archiválie k problematice opcí, zvláště občanů české nebo slovenské národnosti žijících po 2. světové válce na území Zakarpatské Ukrajiny (Podkarpatské Rusi), ale i k opci občanů neněmecké národnosti na území odstoupeném nacistickému Německu v roce 1938, se nacházejí především ve fondech Ministerstva vnitra – stará registratura a Ministerstvo vnitra – nová registratura v Národním archivu. Jsou uloženy též ve fondech okresních úřadů, později okresních národních výborů příslušných státních okresních archivů.

e) německá státní příslušnost

Podkladem pro vyřizování německého státního občanství pro občany neněmecké národnosti během trvání Protektorátu Čechy a Morava byl vyplněný dotazník – Fragebogen zur Feststellung der deutschen Volkszugehörigkeit. Následovalo projednávání v tehdejších oberlandrátech, na něž byl protektorát v rámci německé okupační správy v letech 1939–1945 rozdělen. Státní příslušníci Německé říše pak vyřizovali veškeré záležitosti týkající se narození, sňatků a úmrtí v rodině na jednotlivých matričních úřadech – Standesamtech uložených v jednotlivých oblastních (zemských) archivech a v Archivu hl. m. Prahy.

Údaje k německému státnímu občanství na území odstoupeném v roce 1938 nacistickému Německu (konkrétně Sudetská župa) lze hledat v říšských sčítacích operátech z roku 1939, ale i ve spisech příslušného decernátu úřadů vládních prezidentů, jež byly umístěny v Karlových Varech (původně v Chebu), v Ústí nad Labem a v Opavě.

Archiválie – kartotéky a spisy protektorátních státních příslušníků žádajících o německou státní příslušnost jsou uloženy především v Národním archivu (ve fondu Německé státní občanství), ale také v Moravském zemském archivu v Brně a v Zemském archivu v Opavě. Matriční záležitosti německých státních příslušníků lze najít ve fondech Standesamtů uložených ve státních oblastních a městských archivech. Sčítací operáty z roku 1939 jsou uloženy v Národním archivu a různě zachované materiály z úřadů vládních prezidentů se nacházejí v SOA Litoměřice (se sídlem v Ústí nad Labem), v SOA Plzeň (se sídlem v Karlových Varech) a v ZA Opava (se sídlem v Opavě).

Písemnosti jsou uloženy i v jednotlivých fondech býv. Studijního ústavu MV, do nichž je přístup prostřednictvím kartotéky uložené v Archivu bezpečnostních složek a ve fondech útvarů StB uložených v témž archivu.

f) volkslisty

Deutsche Volksliste (DVL) byla listina, která zařazovala obyvatelstvo na územích okupovaných nacistickým Německem (tj. osoby německého původu žijící mimo vlastní Třetí říši) do čtyř kategorií. Už koncem roku 1939 došlo na Těšínsku k policejní registraci obyvatelstva. Většina z občanů se tak přihlásila ke slezské národnosti. Přiznáním k německé nebo slezské národnosti pak byli donuceni k podání žádosti o udělení „volkslisty“.

Archiválie k osobám, které za války vyplnily „volkslistu“ (jednalo se pouze o občany Těšínska), jsou uloženy ve fondech Státního okresního archivu v Karviné.

g) repatriace a reemigrace

Po skončení druhé světové války byly organizovány přesídlovací akce k návratu krajanů do Československa. Jednalo se jednak o reemigranty – krajanů vracějících se zpět do vlasti, jednak o repatrianty – Čechy a Slováky, kteří přesídlili na československé území, na němž předtím nikdy nežili. Týkalo se to především občanů z Rakouska, Rumunska, Polska a Francie.

Archiválie lze najít zejména v Národním archivu, např. ve fondu Ministerstvo práce a sociální péče – repatriace, Ministerstvo vnitra – nová registratura a Zemský národní výbor Praha, a v příslušných fondech poválečných úřadů uložených ve státních oblastních a okresních archivech, též v archivech měst.

h) odsun

Vysídlení občanů německé národnosti z Československa bylo zahájeno záhy po skončení druhé světové války a pokračovalo do konce čtyřicátých let. Od podzimu 1945 zároveň probíhaly i oficiální antifa-transporty německých občanů – odpůrců nacismu.

Archiválie – zejména různé typy seznamů osob pobývajících v internačních táborech a sběrných střediscích i soupisy osob připravených k transportu do jednotlivých okupačních zón v Německu – se nacházejí ve fondech Národního archivu, archivech měst, Archivu bezpečnostních složek, Vojenského ústředního archivu, ale i v příslušných okresních, oblastních archivech i zemských archivech.

i) státní občanství – pozbývání

K pozbývání československého státního občanství docházelo nejčastěji (kromě sňatku, naturalizací) vystěhováním, kdy občan sám žádal u příslušného okresního úřadu, podle místa trvalého bydliště, o propuštění z československého státního svazku. Občané žijící v cizině tyto žádosti podávali u příslušného zastupitelského úřadu. Po roce 1948 docházelo často také k odnětí československého státního občanství na základě soudního rozhodnutí.

Archiválie k této problematice se nacházejí především v Národním archivu ve fondech ministerstva vnitra (a to do roku 1979, mladší písemnosti jsou ještě uloženy na odboru všeobecné správy MV) a Policejní ředitelství Praha. Dále jsou uloženy ve fondech okresních úřadů (později okresních národních výborů) a zemských úřadů (později zemských národních výborů) v příslušných státních oblastních a okresních archivech i v archivech měst. Spisy bývalých ONV o propuštění ze státního svazku vzniklé po roce 1960 se nacházejí na odboru všeobecné správy Ministerstva vnitra.

Informace k pozbytí státního občanství v důsledku získání cizího státního občanství naturalizací lze získat v Archivu Ministerstva zahraničních věcí (konzulární odbor).

j) vycestování a pasové záležitosti

Vydávání pasů měly na starosti příslušná policejní ředitelství (ředitelství národní bezpečnosti), později oddělení pasů a víz, dle místa bydliště žadatele, které přijímaly a schvalovaly žádosti jednotlivých občanů.

Archiválie lze získat mj. ve fondech policejních ředitelství, které se nacházejí v Národním archivu, v Moravském zemském archivu v Brně a v Zemském archivu v Opavě a v příslušných státních okresních archivech, kde jsou uloženy fondy okresních úřadů a ONV. Informace k vystěhování lze najít též ve fondech konzulárních odborů Archivu Ministerstva zahraničních věcí, v kmenových listech příslušníků armády ve vojenských archivech a ve fondech okresních a krajských útvarů pasů a víz včetně správy pasů a víz Archivu bezpečnostních složek. Informace k vycestování osob po druhé světové válce především do Palestiny (Izraele) lze nalézt v Archivu bezpečnostních složek, a to v torzovitém fondu Cizinecké policie, v tzv. Soupisce Židů, případně i ve fondu býv. Studijního ústavu MV č. 425 Židovské organizace.

k) emigrace (poúnorová)

Vzhledem k historickým událostem, k nimž došlo po dobu existence Československa, opustilo tuto zemi mnoho lidí v několika emigračních vlnách. Od přijetí zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu republiky se stalo opuštění republiky trestným činem politické povahy.

Archiválie k poúnorové emigraci jsou uloženy ve fondech Archivu bezpečnostních složek. Jedním z nejdůležitějších pramenů k této tematice je kartotéka výjezdních doložek osob, které emigrovaly či se o emigraci pokusily, ale hlavně knihy se záznamy o emigraci. Ve fondu Správa vyšetřování StB se dochovaly jak na úrovni centrály, tak v krajích kartotéky útěkářů (tzv. karty U) a osob vyšetřovaných dle par. č. 109 tr. zák. (tedy pro nedovolené opuštění území republiky, popř. zdržování se v cizině bez povolení), ale i příslušné vyšetřovací spisy StB. Zmínky o emigraci však lze najít i v různých typech svazků vzniklých činností operativních složek StB. Samostatný celek tvoří spisy emigrantů a navrátilců (EMAN).

Problematiku emigrace lze rovněž dohledávat ve spisech okresních soudů, které jsou uloženy ve státních okresních archivech i v archivech měst.

l) poslední pobyt

Každý občan měl povinnost přihlásit se k trvalému pobytu u příslušného úřadu v místě svého bydliště zpravidla tam, kde měl rodinu, rodiče, byt nebo zaměstnání. Úřady vedly různé formy evidencí označované nejčastěji jako pobytové karty či policejní přihlášky. Zpětné zjišťování posledního pobytu jednotlivce na území ČR je důležitou informací pro určení místní příslušnosti úřadu při státoobčanském šetření.

Archiválie – pobytové evidence s údaji do roku 1953 jsou uloženy v příslušných státních okresních či městských archivech. Od roku 1953 byla vedena centrální evidence obyvatel, kterou nyní spravuje odbor správních činností MV. Pobytová evidence osob, které žily v Praze do roku 1953 (tzv. policejní přihlášky) je uložena jako součást fondu Policejní ředitelství Praha v Národním archivu. Městská evidence pro hlavní město Prahu po roce 1953 se nachází ve Správním archivu evidence obyvatel, který je součástí Archivu hl. m. Prahy. Evidence pobytu osob byla vedena obecními i městskými úřady a lze ji dohledat ve státních okresních archivech i v archivech měst. Informaci lze získat i z materiálů správ pasů a víz a útvarů vyšetřování StB, které jsou uloženy v Archivu bezpečnostních složek.

m) domovská příslušnost

Jedná se o jednu z podmínek pro existenci československého státního občanství, která byla zrušena zákonem č. 174/1948 Sb. o zrušení domovského práva.

Archiválie s tímto údajem lze nalézt v mnoha již zmíněných fondech, jako jsou sčítání lidu, pobytové evidence, policejní ředitelství, ministerstvo vnitra, obecní, okresní úřady a městské úřady, ale i v matričních záznamech. Jsou uloženy v Národním archivu, zemských, okresních i městských archivech. Např. evidence pražských domovských příslušníků 1911–1949 je uložena v Archivu hl. m. Prahy.

n) matriční údaje, vyhledávání rodinných příslušníků

Matriční agenda se dnes řídí zákonem č. 301/2000 Sb. a vyhláškou 207/2001 Sb. Živé matriky se nacházejí na matričních úřadech, mrtvé matriky (knihy narození po 100 letech, knihy manželství a knihy úmrtí po 75 letech) pak v jednotlivých archivech. Matriky uložené v archivech jsou na rozdíl od těch na úřadech přístupné široké veřejnosti.

Archiválie – křesťanské matriky a matriky osob bez vyznání (narozených, oddaných a zemřelých) vedené zhruba do 20. let minulého století jsou uloženy ve státních oblastních archivech a zemských archivech podle hledané lokality. Matriky pro hlavní město pak spravuje Archiv hl. m. Prahy. Židovské matriky

(včetně kontrolních) jsou uloženy v Národním archivu a vojenské matriky spravuje Vojenský historický archiv; digitalizované matriky v archivech blíže viz: <http://digi.nacr.cz/aso/?clanek=odkazy>.

K dohledávání příbuzenských vztahů a základním informacím o rodinných příslušnících slouží kromě matrik také již uvedené fondy obsahující sčítání lidu, pobytové evidence, pasové spisy ve fondech policejních ředitelství apod.

3. Po dokončení rešerše a případném nalezení archivních dokumentů dochází k vypracování přehledné písemné odpovědi, v níž jsou vypisovány **přesné názvy fondů** (včetně **časového rozsahu**), ve kterých šetření probíhalo.

Uvedením přesných citací se zabrání dodatečným telefonickým upřesňováním odpovědí.

4. Vybrané **archivní dokumenty**, jež se stávají přílohou rešerše, **se digitalizují v rozlišení² 150 dpi (minimální) – 300 dpi (doporučené) a ukládají se ve formátu PDF³**. Označení digitální kopie příslušného analogového originálu obsahuje údaje, na jejichž základě je vlastní archivní dokument okamžitě dohledatelný: **archiv_fond_bližší-jednoznačný-identifikátor** (např.: NA_MV-NR_A4711). Samotné kopie nejsou v této fázi opatřovány autentizačními prvky (el. podpis, el. značka či časové razítko).

5. **Odpověď tvořená rešerší a případnými přílohami** (kopiemi archivních dokumentů) je v systému elektronické spisové služby opatřena elektronickým podpisem a časovým razítkem (důvěryhodný dokument – viz odstavec 5 § 69a zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě) a následně odeslána prostřednictvím ISDS odboru archivní správy a spisové služby. Obsahuje-li odpověď přílohy o rozsahu větším než 10 MB, postupuje při odesílání obdobně jako úřad v bodě a7).

Pokud oslovený archiv (např. zahraniční) nedisponuje datovou schránkou, zasílá odpověď v listinné podobě nebo podle jeho technických možností.

² V případě, že archiv použije v odpovědi elektronické kopie dokumentů, které byly digitalizovány v rozlišení vyšším než 300 dpi, je vhodné, aby tyto kopie zmenšil tak, aby rozlišení odpovídalo maximálně 300 dpi.

³ Byť je v uvedeném případě formát PDF použit jako kontejner pro spojení obrázků ve správném pořadí, mělo by být dbáno, aby výsledné PDF odpovídalo normě ISO 19005-1:2005 „level B“, tzv. PDF-A/1b. Nejvhodnějším způsobem, jak uvedené zabezpečit, se jeví převod do PDF-A v rámci elektronického systému spisové služby. Takový systém ovšem musí být schopen konverze PDF do PDF/A.

d) Posouzení odpovědí z archivů odborem archivní správy a spisové služby

1. Odbor archivní správy a spisové služby obdrží veškeré výsledky archivního šetření z oslovených archivů výhradně v elektronické podobě. Výjimku tvoří pouze Archiv hlavního města Prahy, který na základě předchozího jednání bude dočasně zasílat přílohy z provedeného archivního šetření v listinné podobě. Po prostudování, vyhodnocení a následném zkompletování veškerých výsledků archivních rešerší zašle odbor archivní správy a spisové služby finální odpověď včetně veškerých příloh úřadu.

2. Pokud jsou z výsledků archivní rešerše zjištěny nové skutečnosti, na základě kterých je třeba archivní rešerši rozšířit nebo doplnit, obrátí se odbor archivní správy a spisové služby na příslušné archivy s novou žádostí. V případě doplnění či rozšíření archivní rešerše může dojít k prodlužování vyřizovacích lhůt. V takovém případě odbor archivní správy a spisové služby informuje o dohledání příslušný úřad a současně úřadu zašle dosavadní výsledky archivního šetření.

Zákon č. 186/2013 Sb., o nabytí státního občanství České republiky a o změně některých zákonů s účinností od 1. 1. 2014 stanoví v ustanovení § 46 lhůtu pro vydání osvědčení o státním občanství České republiky ve složitých případech vyžadujících archivní šetření, která činí 180 dnů. Jde o speciální úpravu ve vztahu k ustanovení § 71 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů – lhůty pro vydání rozhodnutí.

3. Po ukončení archivního šetření je připravena kompletní odpověď a odeslána příslušnému úřadu taktéž elektronicky prostřednictvím datové schránky. Pokud kapacita datové zprávy přesahuje 10 MB, postupuje při odesílání obdobně jako úřad v bodě a7). Jestliže výsledek archivní rešerše obsahuje velký objem dat, může být kompletní odpověď zaslána na CD/DVD. Výjimku tvoří přílohy z Archivu hlavního města Prahy, viz bod d1).

4. Jestliže jsou úřadu zaslány odpovědi z archivů o provedeném archivním šetření s negativním výsledkem, je současně podána informace o možnosti pokračování v archivním šetření za předpokladu, že budou úřadem poskytnuty další nové skutečnosti.

5. Jestliže z odpovědí obdržených z jednotlivých archivů vyplývá možnost dalšího šetření v zahraničních archivech či jiných zahraničních institucích, podá odbor archivní správy a spisové služby tuto informaci úřadu a současně mu poskytne základní kontaktní údaje.

6. V případech, kdy bude úřad žádat o dohledání dokumentů s odkazem na již provedenou archivní rešerši, je nutné vždy uvádět číslo jednací odboru archivní správy a spisové služby, pod kterým byla žádost v minulosti vyřizována.

7. Veškeré archivní šetření uskutečněné pro úřední potřebu je podle § 8 odst. 1c zákona č. 634/2004 Sb. o správních poplatcích osvobozené od správních poplatků.

ZÁVĚR

Cílem projektu *Agenda státního občanství a možnosti jejího zefektivnění* bylo zrychlit a zjednodušit proces vyřizování státoobčanských žádostí v souvislosti s postupným zaváděním elektronického úřadování ve veřejné správě. Dalším cílem bylo zkvalitnění komunikace mezi příslušnými správními úřady, Ministerstvem vnitra a jednotlivými archivy. Dosud nejednotná praxe by měla být pomocí této metodiky odstraněna nebo alespoň minimalizována.

Testování navrženého modelu, jenž klade zásadní důraz na elektronickou komunikaci, v rámci poloprovozu ukázalo, že **došlo ke značnému urychlení vyřizování žádostí u všech zainteresovaných institucí**. V jeho průběhu se sice ukázaly drobné technické nejasnosti doprovázející komunikaci, ty však byly postupně odstraněny.

Tento metodický pokyn shrnuje zkušenosti získané během poloprovozu a definuje nový model vyřizování státoobčanských žádostí. **Od 1. října 2014** by tak veškeré dotazy úřadů veřejné správy i veškeré odpovědi z oslovených archivů měly být zasílány jednotně, a to prostřednictvím odboru archivní správy a spisové služby.

Pro zvýšení informační hodnoty byla metodika doplněna i o legislativní vývoj agendy státního občanství po roce 1918.

V průběhu projektu **byly rovněž vyvinuty a spuštěny uživatelsky komfortní webové stránky**, jež mají sloužit nejen pracovníkům úřadů veřejné správy, ale i dalším institucím a také jednotlivým zájemcům z řad široké veřejnosti. Tyto stránky nazvané *Státní občanství* jsou k dispozici na adrese Národního archivu <http://digi.nacr.cz/aso/>. Odkaz na ně byl pak umístěn na portálu Ministerstva vnitra ČR: <http://www.mvcr.cz/clanek/agenda-statniho-obcanstvi.aspx>

Přes testování nelze vyloučit, že praxe vyřizování státoobčanských žádostí dle tohoto metodického pokynu přinese situace či problémy, které se v průběhu poloprovozu neobjevily. Veškeré připomínky a podněty je možné zasílat na adresu aso@nacr.cz. Jejich zpracování bude zveřejňováno na výše uvedených webových stránkách.

Autoři metodiky děkují za spolupráci všem, kdo se na projektu podíleli.

Příloha č. 1:

Dotazník pro vyhledání podkladů ke státnímu občanství ve státních archivech:

1. Požadovaná osoba – občan ČR

Jméno a příjmení:

Rodné příjmení:

Další příjmení⁴:

Datum a místo narození:

Trvalé bydliště:

Předchozí bydliště:

Státní občanství: Datum nabytí:

Způsob nabytí⁵:

Rodinný stav:

Jméno manžela/manželky: Datum sňatku:

Bližší časové údaje o případné emigraci a návratu:

2. Požadovaná osoba – cizinec

Poslední trvalý pobyt v ČR:

Předcházející bydliště v ČR:

Platnost posledního cestovního pasu ČR:

Datum odchodu z ČR:

⁴ Všechna známá.

⁵ Narozením, na vlastní žádost, s uzavřením manželství, jiný – doplnit jaký.

3. Rodiče⁶

Jméno a příjmení⁷ otce:

Datum a místo narození:

Státní občanství v době uzavření manželství:

Datum a místo uzavření manželství:

Poslední bydliště v ČR:

Jméno a příjmení⁸ matky:

Datum a místo narození:

Státní občanství v době uzavření manželství:

Datum a místo uzavření manželství:

Poslední bydliště v ČR:

4. Zjišťování státního občanství⁹:

Státní příslušnost 1918–1938 (1939): ano/ne

Státní příslušnost 1938 (1939)–1945: ano/ne

Státní příslušnost po roce 1945: ano/ne

5. Upřesnění požadavku:

Domovská příslušnost: ano/ne

Národnost ze sčítacích operátů: ano/ne

Požadavek – přesná adresa v době sčítání:

1921.....

1930.....

⁶ Vztahuje se k bodu č. 1 i 2.

⁷ Všechna známá.

⁸ Všechna známá.

⁹ Přesně označte oblast šetření.

1939.....
1950.....
1970.....
1980.....
1991.....

Pasové záležitosti a vycestování 1918-1939: ano/ne

Požadavek – přibližné datum:

Opce 1938¹⁰: ano/ne

Přihlášení se k německé st. příslušnosti v protektorátu
(Fragebogen): ano/ne

Volkslisty: ano/ne

Opce 1945–1947: ano/ne

Požadavek – přibližné datum příchodu

Státní občanství podle zák. č. 74/1946 Sb.: ano/ne

Požadavek – přibližné datum příchodu

Volyňští Češi: ano/ne

Repatriace a reemigrace: ano/ne

Požadavek – uvedení státu a přibližné datum příchodu

Pátrání po osobách v souvislosti s 2. světovou válkou: ano/ne

Dekretální řízení¹¹: ano/ne

Osvědčení o národní spolehlivosti: ano/ne

Pasové záležitosti, vycestování a vystěhovalectví po válce: ano/ne

Požadavek – přibližné datum odchodu

Udělování občanství po r. 1949, zák. č. 34/53 Sb.¹²: ano/ne

Odsun německého obyvatelstva (včetně antifa transportů): ano/ne

¹⁰ Dle smlouvy se Německou říší.

¹¹ Dle zák. č. 33/45 Sb. (včetně zajateckých táborů).

¹² Včetně odvezení do SSSR a návratu do Československa.

Sňatky s cizinci: ano/ne
Požadavek – přibližné datum

Poslední pobyt v Československu: ano/ne
Požadavek – časové vymezení

Propuštění ze st. svazku, další způsoby pozbývání st. občanství (emigrace,
zbavení občanství): ano/ne
Požadavek – časové vymezení

Matriční údaje: ano/ne
Požadavek – upřesnění

Jiné šetření¹³:

.....
.....

¹³ Uved'te jaké – např. zjišťování úmrtí osob, dohledávání dědiců a potomků, ztotožnění osob.

Příloha č. 2:

Typy státoobčanských žádostí ve vztahu k původcům, jejichž fondy jsou uloženy v archivech ČR

žádost	archiv	původce
státní občanství – udělení	Národní archiv	ministerstvo vnitra, zemský úřad, zemský národní výbor, policejní ředitelství, ředitelství národní bezpečnosti
	Moravský zemský archiv Brno, Zemský archiv Opava	zemský úřad, zemský národní výbor, krajský národní výbor, policejní ředitelství, ředitelství národní bezpečnosti
	státní oblastní archivy	krajský národní výbor
	státní okresní archivy	okresní úřad, okresní národní výbor, městský úřad, obecní úřad
	archivy měst	městský úřad, městský národní výbor
	Archiv bezpečnostních složek	útvary StB, Studijní ústav – jednotlivé fondy
národnost	Národní archiv	statistický úřad – SO 1930 (včetně Podkarpatské Rusi), 1939, 1950, 1970, 1991
	SOA Plzeň	statistický úřad – SO 1921
	státní okresní archivy	statistický úřad – SO 1921
	archivy měst	statistický úřad – SO 1921 (Praha, Brno, Ostrava)
	Archiv bezpečnostních složek	útvary StB, Studijní ústav – jednotlivé fondy

dekretální šetření	Národní archiv	ministerstvo vnitra, zemský národní výbor
	Moravský zemský archiv Brno, Zemský archiv Opava	zemský národní výbor
	státní oblastní archivy	krajský národní výbor
	státní okresní archivy	okresní národní výbor
	archivy měst	městský národní výbor
	Archiv bezpečnostních složek	útv. StB, Studijní ústav – jednotlivé fondy
opce	Národní archiv	ministerstvo vnitra
	Moravský zemský archiv Brno	zemský úřad
	státní okresní archivy	okresní úřad, okresní národní výbor
německá státní příslušnost	Národní archiv	úřad zemského prezidenta, oberlandrát, říšský statistický úřad – SO 1939
	Moravský zemský archiv Brno	úřad zemského prezidenta, oberlandrát
	Zemský archiv Opava	úřad vládního prezidenta, oberlandrát
	státní oblastní archivy	úřad vládního prezidenta – jen SOA Litoměřice a SOA Plzeň, Standesamt (matriční úřad)
	archivy měst	Standesamt (matriční úřad) – jen Archiv hl. m. Prahy, městský národní výbor
	Archiv bezpečnostních složek	útv. StB, Studijní ústav – jednotlivé fondy
volkslisty	SOkA Karviná	obecní úřad

repatriace, reemigrace	Národní archiv	ministerstvo práce a sociální péče, ministerstvo vnitra, zemský národní výbor
	Moravský zemský archiv Brno	zemský národní výbor
	státní oblastní archivy	krajský národní výbor
	státní okresní archivy	okresní národní výbor, městský národní výbor
	Archiv hl. m. Prahy	obvodní národní výbor
	Archiv bezpečnostních složek	správa pasů a víz, útvar StB, spisy emigrantů a navrátilců
odsun	Národní archiv	ministerstvo vnitra, zemský národní výbor
	Moravský zemský archiv Brno, Zemský archiv Opava	zemský národní výbor
	státní oblastní archivy	krajský národní výbor, sběrné středisko, ředitelství národní bezpečnosti
	státní okresní archivy	okresní národní výbor, internační tábor, sběrné středisko, městský národní výbor, místní národní výbor
	archivy měst	městský národní výbor, internační tábor
	Archiv bezpečnostních složek	územní útvar StB
poslední pobyt	Národní archiv	policejní ředitelství (ředitelství národní bezpečnosti) – pobytová evidence
	státní okresní archivy	městský úřad, obecní úřad – pobytová evidence
	archivy měst	městský úřad – pobytová evidence
	Archiv bezpečnostních složek	správa pasů a víz, útvar vyšetřování StB

vycestování, pasové zál.	Národní archiv	zemský úřad, zemský národní výbor, policejní ředitelství, ředitelství národní bezpečnosti
	Moravský zemský archiv Brno, Zemský archiv Opava	zemský úřad, zemský národní výbor
	státní oblastní archivy	krajský národní výbor
	státní okresní archivy	okresní úřad, okresní národní výbor
	Archiv bezpečnostních složek	správa pasů a víz, krajský a okresní útvar pasů a víz, oddělení pasové kontroly
	Vojenský historický archiv	ministerstvo obrany – kmenové listy
	Archiv MZV	konzulární odbory
emigrace	Archiv bezpečnostních složek	správa vyšetřování StB, odbor vyšetřování StB, územní útvar StB, útvar pasů a víz, spisy emigrantů a navrátilců,
státní občanství – pozbývání	Národní archiv	ministerstvo vnitra, zemský úřad, zemský národní výbor, policejní ředitelství, ředitelství národní bezpečnosti
	Moravský zemský archiv Brno, Zemský archiv Opava	zemský úřad, zemský národní výbor, krajský národní výbor
	státní oblastní archivy	krajský národní výbor
	státní okresní archivy	městský úřad, okresní úřad, okresní národní výbor
	Archiv bezpečnostních složek	správa pasů a víz, útvar StB, útvar vyšetřování StB, Studijní ústav – jednotlivé fondy
	Archiv MZV	konzulární odbory
	archivy měst	městský národní výbor

domovská příslušnost	Národní archiv	ministerstvo vnitra, statistický úřad – SO 1930, 1939, 1950, 1970, 1991, policejní ředitelství (ředitelství národní bezpečnosti) – evidence obyvatelstva, ředitelství národní bezpečnosti
	Moravský zemský archiv Brno, Zemský archiv Opava	policejní ředitelství, ředitelství národní bezpečnosti
	státní okresní archivy	statistický úřad – SO 1921, obecní úřad, okresní úřad (okresní národní výbor), městský úřad (městský národní výbor) – pobyťová evidence
	archivy měst	statistický úřad – SO 1921 (Praha, Brno), policejní ředitelství (ředitelství národní bezpečnosti) – pobyťová evidence a agenda domovského práva, městský úřad, městský národní výbor
matriční údaje	Národní archiv	židovské matriky NOZ, zemský úřad, zemský národní výbor
	Moravský zemský archiv Brno, Zemský archiv Opava	křesťanské matriky a matriky osob bez vyznání NOZ, zemský úřad, zemský národní výbor, krajský národní výbor, krajský soud a prokuratura, Standesamt (matriční úřad)
	státní oblastní archivy	křesťanské matriky a matriky osob bez vyznání NOZ a sbírky listin k matrikám, krajský národní výbor, krajský soud a prokuratura, Standesamt (matriční úřad)
	státní okresní archivy	okresní soud
	archivy měst	okresní soud
	Vojenský historický archiv	vojenské matriky NOZ

Příloha č. 3:

Užitečné odkazy

téma		webové stránky
Přehled úřadů v ČR podle správního členění		http://urady.statnisprava.cz/
		http://www.epusa.cz/
		http://mesta.obce.cz/
Nabývání a pozbývání státního občanství		http://portal.gov.cz/portal/obcan/situace/152/169/
Nahlížení do matrik na úřadech		http://portal.gov.cz/portal/obcan/situace/152/158/4253.html#ob-sah
		http://www.mvcr.cz/clanek/matriky-nahizeni-do-matricnich-knih-a-sbirky-listin.aspx
Archivnictví, archivní legislativa, archivní fondy		http://www.mvcr.cz/clanek/archivnictvi.aspx
Digitalizované křesťanské matriky v archivech	Hl. m. Praha	http://amp.bach.cz/pragapublica/permalink?xid=648-f484ab388b20cc5-c261023a327e82&modeView=-MOSAIC Originály: Archiv hl. m. Prahy
	Středočeský kraj	http://actapublica.eu/hledej/?akce=zmenaarch&archiv=praha Originály: SOA Praha
	Jihočeský kraj	http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=0&doctree=1-n&id=1 Originály: SOA Třeboň
	Karlovarský kraj	http://actapublica.eu/hledej/?akce=zmenaarch&archiv=plzen Originály: SOA Plzeň
	Plzeňský kraj	http://actapublica.eu/hledej/?akce=zmenaarch&archiv=plzen Originály: SOA Plzeň
	Ústecký kraj	http://matriky.soalitomerice.cz/matriky_lite/ Originály: SOA Litoměřice

Digitalizované křesťanské matriky v archivech	Liberecký kraj	http://matriky.soalitomerice.cz/matriky_lite/ Originály: SOA Litoměřice
	Královéhradecký kraj	http://vychodoceskearchivy.cz/zamrsk/matriky/ Originály: SOA Zámorsk
	Pardubický kraj	http://vychodoceskearchivy.cz/zamrsk/matriky/ Originály: SOA Zámorsk
	Kraj Vysočina	http://actapublica.eu/hledej/?akce=zmenaarch&archiv=brno Originály: MZA Brno
	Zlínský kraj	http://actapublica.eu/hledej/?akce=zmenaarch&archiv=brno Originály: MZA Brno
	Jihomoravský kraj	http://actapublica.eu/hledej/?akce=zmenaarch&archiv=brno Originály: MZA Brno
	Moravskoslezský kraj	http://vademecum.archives.cz/vademecum/searchlink?fcAr=217000010-0&fcDb=10041 Originály: ZA Opava
	Olomoucký kraj	http://vademecum.archives.cz/vademecum/searchlink?fcAr=217000010-0&fcDb=10041 Originály: ZA Opava
Digitalizované židovské matriky v ČR		http://www.badatelna.eu/fond/1073 Originály: Národní archiv
Digitalizované židovské kontrolní matriky v ČR		http://www.badatelna.eu/fond/1050 Originály: Národní archiv
Vojenské matriky v ČR		Existuje archivní pomůcka, jsou digitalizované, zatím (stěhování archivu) není na webu přístupné Originály: Vojenský ústřední archiv

Digitalizovaný soupis pražských domovských příslušníků (1830–1910)		http://amp.bach.cz/pragapublica/permalink?xid=3d4056-b05a1c-c9667c3d848079d67f4a&mode-View=MOSAIC Originály: Archiv hl. m. Prahy
Digitalizované pobytové přihlášky pražského policejního ředitelství – konskripce (1850–1914)		http://digi.nacr.cz/prihlasky2/ Originály: Národní archiv
Digitalizované sčítací operáty (do roku 1921)	Jihočeský kraj	https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs Originály: okresní archivy v rámci SOA Třeboň
	Karlovarský kraj	http://www.portafontium.cz/searching/census Originály: okresní archivy v rámci SOA Plzeň
	Plzeňský kraj	http://www.portafontium.cz/searching/census Originály: okresní archivy v rámci SOA Plzeň
	Ústecký kraj	http://matriky.soalitomerice.cz/va-demecum Originály: okresní archivy a AM Ústí n. L. v rámci SOA Litoměřice
	Liberecký kraj	http://matriky.soalitomerice.cz/va-demecum Originály: okresní archivy a AM Ústí n. L. v rámci SOA Litoměřice
	Královéhradecký kraj	http://vychodoceskearchivy.cz/hradeckralove/4270-2/ http://vychodoceskearchivy.cz/trutnov/ebadatelna/ http://vychodoceskearchivy.cz/jicin/files/2011/10/SO_OkU-Jičín_-SOKA.pdf Originály: okresní archivy v rámci SOA Zámorsk

Digitalizované sčítací operáty (do roku 1921)	Pardubický kraj	http://vychodoceskearchivy.cz/chrudim/ebadatelna/ http://archivpu.cz/digitalizace.htm http://vychodoceskearchivy.cz/ustinadorlici/ebadatelna/ Originály: okresní archivy v rámci SOA Zámorsk
	Moravskoslezský kraj	https://familysearch.org/search/image/index#uri=https%3A//api.familysearch.org/records/collection/1930345/waypoints Originály: okresní archivy v rámci ZA Opava
	Olomoucký kraj	https://familysearch.org/search/image/index#uri=https%3A//api.familysearch.org/records/collection/1930345/waypoints Originály: okresní archivy v rámci ZA Opava
	Město Brno	http://digiarchiv.brno.cz/home Originály: Archiv města Brna
Sčítací operáty (do roku 1921)	Hl. m. Praha	http://www.ahmp.cz/page/docs/scitaci_archy.pdf Originály: Archiv hl. m. Prahy
Místopisné pomůcky, lexikony obcí		http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/p/4128-04 http://www.zanikleobce.cz/ http://www.zanikleobce.cz/chytil.php
Historické mapy		http://historickemapy.cuzk.cz/

MINISTERSTVO VNITRA
ČESKÉ REPUBLIKY

ODBOR ARCHIVNÍ SPRÁVY A SPISOVÉ SLUŽBY

METODICKÝ NÁVOD K VYŘIZOVÁNÍ STÁTO- OBČANSKÝCH ŽÁDOSTÍ PŘI DOHLEDÁVÁNÍ DOKUMENTŮ V ARCHIVECH V NÁVAZNOSTI NA ELEKTRONICKOU SPISOVOU SLUŽBU

1

Tento metodický návod vznikl v rámci programového projektu Technologické agentury č. TB0100MV037 „Agenda státního občanství a možnosti jejího zefektivnění“ řešeného v období 9. 5. 2012 až 30. 6. 2014

Technologická agentura
České republiky

